

میزان توجه حقوق بین مرزی و منافع اقتصادی به حقوق محیط زیست بین الملل با بررسی حقوق نفتی ایران و عراق

فاطمه مینایی زاده^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد، حقوق محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه علوم و تحقیقات

علی روشن ضمیر

دانشجوی کارشناسی ارشد، حقوق محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه علوم و تحقیقات

چکیده

عملیات نفتی، کاوشهای اولیه و مطالعات زمین شناسی تا اکتشاف توسعه، بهره برداری، انتقال، ذخیره سازی، پالایش، تبدیل پخش و خرید و فروش را در بر می گیرد. اکتشاف و تولید نفت و گاز آثار محیط زیستی بالقوه دارد. این آثار به مرحله عملیات پروژه، اندازه و سختی پروژه، طبیعت و حساسیت محیط اطراف و روشهای کنترل و کاهش آلاینده ها بستگی دارد. ایران و عراق دو کشور نفت خیز همسایه هستند که چاه های مشترک نیز دارند و این مسائل در این محیط نفت خیز مهم تر جلوه مینماید. این تحقیق با روش تجزیه و تحلیل داده های کیفی از مطالعات پیشین به روش مروری انجام شده است و سعی در یافتن منابع حقوقی بین مرزی در روابط دو کشور در رابطه با حفاظت از محیط زیست در راستای کشف، استخراج و انتقال نفت دارد. به نظر میرسد که چاه های حفاری که در خاک عراق هستند و شرکت های خارجی در حال استخراج به نفع عراق هستند، طبق قرارداد های طبیعت دوستانه فعالیت دارند. ولی هنوز منابع نفتی مشترک، محیط زیست نزدیک و هوا و سفره های زیرزمینی آب مشترکی بین دو کشور وجود دارند که عواقب سرعت حفاری و استخراج و انتقال نفت خاک عراق هنوز مشخص نیست.

واژگان کلیدی: حقوق بین مرزی، منافع اقتصادی، محیط زیست، حقوق نفتی، ایران و عراق

^۱ نویسنده مسئول: m1991hasanii@gmail.com

اکتشاف و تولید نفت آثار زیست محیطی بالقوه ای دارد این آثار به مرحله عملیات پروژه، اندازه و سختی پروژه طبیعت و حساسیت محیط اطراف و روشهای کنترل و کاهش آلاینده ها بستگی دارد. مهمترین مسائل زیست محیطی صنایع بالادستی نفتی شامل نشت های تصادفی، انفجار تخلیه های عملیاتی و انتشارات جوی است.

مهمترین مسائل زیست محیطی صنایع بالادستی نفتی شامل نشت های تصادفی، انفجار، تخلیه های عملیاتی، آب تولید شده و دیگر ضایعات حاصل از حفاری و انتشارات جوی است. موادی که در نتیجه این عملیات وارد جو آب و زمین میشوند به دلیل اینکه همراه با نمک مواد آلی، فلزات سنگین و گازهای دی اکسید کربن سولفید هیدروژن و دیگر گازهای خطرناک است، سمی و زیان آورند. بودن این مواد آثار مخرب زیادی بر محیط زیست می گذارد و چون دارای غلظت زیادی است تا مدتها در جو باقی میماند؛ به این ترتیب، همه اکوسیستم را با مشکل روبه رو میسازند. آثار زیست محیطی عملیات بالادستی نفتی را می توان به سه دسته آثار مربوط به خاک، آب و هوا تقسیم کرد:

الف) آثار زیست محیطی مربوط به خاک زمین و خاک نخستین جایی است که بر عملیات نفتی آسیب میبند آثار زیست محیطی عملیات بالادستی نفتی مربوط به خاک شامل این موارد است ۱. تغییرات فیزیکی ایجاد شده در نتیجه ساخت چاههای نفتی؛ ۲. نشت مواد نفتی، آب تولید شده، دفن فضولات و مواد زائد.

ب) آثار زیست محیطی مربوط به: آب بیشترین ضایعات آبی مربوط به مرحله اکتشاف و تولید در نتیجه این عوامل است ۱. مواد زائد ناشی از، حفاری مثل زوائد گل حفاری، سنگ- و لای خارج شده از چاه ها و سایر سیالات؛ ۲. آب تولید شده؛ ۳. ایجاد؛ ۴. نشت مواد نفتی؛ ۵. پسماند آبهایی که برای شست و شو شیرین سازی و خنک کردن استفاده می شود.

ج) آثار زیست محیطی مربوط به هوا میزان گازهای منتشره در عملیات بالادستی، به ویژه در مرحله تولید بیش از دیگر مراحل است. انتشارات جوی عملیات بالادستی در نتیجه عوامل زیر است ۱. سوزاندن گازهای همراه نفت یا همان گازهای مشعل ۲. گازهای ونت شده؛ ۳. ذرات معلق در نتیجه چاه آزمایی ۴ فرایند احتراق (معصوم زادگان، ۱۳۹۴)

ادبیات تحقیق

هدف هر نظام حقوقی ابتدا پیشگیری از ورود آسیب به جامعه ی قلمروی خود و سپس در صورت ایجاد آسیب و صدمه حمایت از قربانیان از یک طرف و برخورد با عاملین خسارت از طرف دیگر میباشد حقوق بین الملل محیط زیست نیز از این قاعده مستثنی نیست (Sajjadi Kia & Karimi Khanjari, 2021) تخریب محیط زیست در مواردی ناشی از سرمایه گذاری است که سرمایه گذاران داخلی یا خارجی در اثر عدم رعایت موازین محیط زیستی انجام داده اند. حقوق سرمایه گذاری خارجی شاخه ای از حقوق تجارت بین الملل است که در آن ضوابط و قوانین مربوط به سرمایه گذاری مستقیم یا غیر مستقیم در یک کشور خارجی مورد بحث قرار می گیرد (Seifi Ardabili, 2012). نگرانی های محیط زیستی در نظام سرمایه گذار خارجی نسبت به سرمایه گذار داخلی در کشورهای در حال توسعه بیشتر است، زیرا کشورهای در حال توسعه به منظور افزایش ذخایر ارزی، تحصیل مهارتها و دانش فنی، حضور در اقتصاد جهانی و موارد دیگر اهمیت زیادی به جذب سرمایه گذار خارجی میدهند و یکی از عواملی که سرمایه گذار خارجی را جذب کشورهای در حال توسعه میکند وجود قوانین محیط زیستی ضعیف در ارتباط با سرمایه گذار خارجی در این کشورها است، چون با نبود قوانین محیط زیستی کارآمد مثل مالیات های محیط زیستی تولید در این کشورها ارزان تر از کشورهای توسعه یافته که قوانین محیط زیستی قوی تری دارند تمام میشود؛ همین امر باعث تمایل حضور سرمایه گذاران خارجی برای سود بیشتر در چنین کشورهایی میشود (Zamani & Nasari, 2017). به همین دلیل در بسیاری از معاهدات سرمایه گذاری خارجی و دعاوی بین المللی مسئله محیط زیست و مباحث علمی سرمایه گذاری مورد توجه قرار داشته و بسیاری از کشورها سعی در گوبرداری از این موضوع

داشته اند. برای رعایت تعادل دولتها از یک طرف از جانب جامعه بین المللی و از طرف دیگر از جانب مردم برای رعایت الزامات محیط زیستی در سرمایه گذارهای مختلف و تجارت تحت فشار هستند. با این حال گرچه تصویب قوانین محیط زیستی در کشورهای در حال توسعه بهتر از قبل می باشد ولی در عمل در کشورهای متعدد حتی در کشورهای توسعه یافته نیز شاهد کم کاری در این حوزه بوده و بعضاً صدمات جبران ناپذیری به محیط زیست وارد شده است.

حقوقدانان با توجه به مشکلات چالشها و مناقشه ای که بین منافع حاصل از سرمایه گذاری و رعایت موازین محیط زیستی وجود دارد همواره در تلاش برای حل این مسئله بوده اند. (Vargiu, 2015) این تلاشها بر قانون کشورهای مختلف از جمله ایران اثر گذاشته است و باعث گردیده در تدوین قوانین مسئله محیط زیست را هم بیشتر مورد توجه قرار دهند ایران برای توسعه اقتصاد و صنعت خود، توجه زیادی به جذب سرمایه گذار خارجی خصوصاً در حوزه نفت دارند و به همین جهت اگر به محیط زیست این کشورها توجه لازم نشود آسیب جبران ناپذیری را متحمل می شوند، در همین راستا در حقوق ایران قوانین مختلفی به مسائل محیط زیستی پرداخته اند اما در اجرای آن اهمیت لازم داده نشده است. از جمله قوانینی که در ایران به مسئله محیط زیست نیز اشاره کرده است قانون نفت مصوب سال ۱۳۶۶ است که ماده هفت قانون مذکور وزارت نفت را مکلف کرده است که در جریان عملیات نفتی ضمن برنامه ریزی های صحیح جهت صیانت و حفاظت منابع و ثروت طبیعی و تاسیسات و جلوگیری از آلودگی محیط زیست آب و هوا و (خاک با هماهنگی سازمانهای ذی ربط نظارت و مراقبت کامل به عمل آورد (Altamimi & Kohnhoshnejad, 2019).

مفهوم حقوق بین الملل سرمایه گذاری و ارتباط آن با موازین محیط زیستی

حقوق بین الملل سرمایه گذاری در زیر مجموعه حقوق تجارت بین الملل قرار میگیرد که به قواعد و مقررات سرمایه گذاری مستقیم و غیرمستقیم در یک کشور خارجی می پردازد. منظور از سرمایه گذاری مستقیم خارجی این است که به طور مستقیم در بازار کار و سرمایه یک کشور خارجی از طریق وارد کردن سرمایه یا ایجاد شرکت در آن کشور دخالت کند؛ سرمایه گذاری غیر مستقیم به صورت خرید سهام و موارد این چنینی در کشور خارجی است به نحوی که در تصمیم گیریهای آن شرکت اثر چندانی نداشته باشد (Seif Ardabili, 2012) در نظام تقنینی ما سرمایه گذاری مستقیم و غیرمستقیم در همه حوزه های اقتصادی و تجاری که بخش خصوصی مجاز به فعالیت در آن است امکان پذیر میباشد ولی در بخش عمومی و دولتی لازم است که سرمایه گذاری در چارچوب قرارداد سرمایه گذاری مشترک صورت گیرد (Shiravi, 2011).

خطرات خسارات محیط زیستی در جریان عملیات نفتی

پروژه های نفتی عمدتاً با همکاری و جذب سرمایه گذار خارجی عملیاتی میشود و در کشورهای در حال توسعه مثل ایران اهمیت زیادی دارد و از طرفی عملیتهای مرتبط با نفت جزء مواردی است که خطرات محیط زیستی بالای دارد. عملیات استخراج نفت و فعالیتهای نفتی مختلف شامل توسعه یا ارزیابی رهاسازی و تولید و غیره در میدانهای نفتی یا پالایشگاهها میباشد در اثر همین فعالیتهای ریسک - های محیط زیستی ایجاد شده و آثار مخرب آن بر محیط - زیست غیر قابل اجتناب میباشد در سرمایه گذاریهای حوزه نفت بیشتر معضلات محیط زیستی مربوط به تکنولوژی و معضلات ناشی از تخریب زیر زمین میباشد که محیط پیرامونی را با مشکلات عدیده ای روبه رو می سازد. باید توجه داشت که در مرحله توسعه مهمترین فعالیتی که انجام می پذیرد حفر چاه میباشد. لذا تأسیس پالایشگاه و لوله کشی برای انتقال نفت باعث تغییرات عمده محیط زیستی می شود باید توجه داشت که به صورت معمول سکوهای نفتی دارای نه حلقه چاه میباشد که بهره برداری همزمان از آنان به دلیل اقدامات گسترده در زمین، بر میزان وخامت معضلات محیط زیستی می افزاید. علاوه بر این اقدامات که تخریب محیط زیست اطراف چاه را باعث میشود، بعد از این که چاه از کار افتاد، به همین منوال رها می شود و این موضوع به مدت

سالیان متمادی باعث تخریب گسترده محیط زیست شده و به تدریج این مسأله تشدید میشود؛ در حالی که باید برای جلوگیری از نشت نفت چاه مسدود گردد یکی از عمده دلایلی که باعث رهاسازی چاه های نفتی می شود، هزینه بر بودن آن میباشد؛ چرا که میتواند سود ناشی از فروش نفت از همین چاه را برای سرمایه گذاران کمتر نماید. این مسأله در دریاها بفرنج تر می باشد زیرا هزینه جمع آوری تجهیزات تأسیسات نفت در دریاها بسیار گرانتر از خشکی بوده و به همین دلیل گرچه قسمتهای فوقانی را جمع آوری میکنند، ولی معمولاً قسمتهای تحتانی به همین شکل رها میشود و به دلیل باز بودن چاه و مواد زاید تأسیسات زیرین، باعث آلودگی گسترده دریا میشوند و ضروری است که سرمایه گذاران عمده به این مسأله توجه داشته باشند و دولت ها قوانین مؤثری را برای این مسأله وضع نمایند (Wawryk, 2018).

روش پژوهش

این پژوهش بر اساس داده های کیفی و مروری بر مطالعات پیشین است و سعی بر تحلیل و تجزیه ی بندهای حقوقی جاری و قرارداد های گذشته و همچنین قوانین حاکم در روابط نفتی ایران و عراق دارد که در ادامه خواهد آمد.

داده های تحقیق

در ایران پس از وقوع انقلاب اسلامی قانونگذار قوانین متعددی وضع نموده است که ضمن ایجاد تعارضات و محدودیت هایی در مورد سرمایه گذاری در بخش نفت و گاز کشور بالاخص بخش بالادستی آن بسیاری از این قوانین به صورت مستقیم و غیر مستقیم در انتخاب الگوی قراردادی در حوزه بالادستی صنعت نفت نیز مؤثر می باشد. در این راستا اگرچه قانون اساسی کشور غالباً اصول حاکمیت و بهره برداری از منابع طبیعی را بیان کرده و اشاره ای به تعیین الگوی قراردادی سرمایه گذاری نفتی نمی نماید اما برخی از اصول آن از جمله اصول (۴۴، ۴۵، ۸۱ و ۱۳۵) در تعیین الگوی قراردادی برای فعالیت در بخش بالادستی نفت و گاز مؤثر است. (امامی و دیگران، ۱۴۰۰). عراق در سالهای اخیر برای توسعه میداین نفت و گاز خود به انعقاد قراردادهای متعددی با شرکت های بین المللی اقدام کرده است. با توجه به هدف افزایش تولید در عراق، قراردادهای مشارکت در تولید انگیزه بیشتری را برای سرمایه گذاران خارجی و شرکت های نفتی بین المللی به منظور حضور و مشارکت در میداین خود فراهم کرده است (منصوریان، ۱۳۹۳).

از آن جا که ایران و عراق هر دو عضو اثر گذار اوپک و دارای منابع نفت و گازند، هرگونه همکاری و همگرایی درباره نفت بین دو کشور می تواند تأثیر مثبتی در صنعت منطقه ای و بین المللی نفت داشته باشد. عضویت ایران و عراق در اوپک میتواند از عوامل تأثیر گذار در روند همگرایی نفتی آنها باشد. از مهمترین همکاریهای دو کشور در این سازمان کنترل میزان تولیدات است که این مسئله می تواند در روند قیمت گذاری نفت در بازار جهانی تأثیر چشمگیری داشته باشد و در کاهش و افزایش قیمت جهانی نفت مؤثر باشد. عملکرد در جایگاه میانجی در روابط با سایر کشورها نیز میتواند در راستای تقویت دیپلماسی انرژی قرار گیرد. با توجه به روابط حسنه عراق با جمهوری اسلامی ایران، نقش آفرینی های این کشور به مثابه میانجی

^۱ این قوانین که در دو دسته قوانین عام و قوانین خاص حاکم بر حوزه نفت و گاز ایران قابل تفکیک هستند عبارتند از اصول ۴۴، ۴۵، ۸۱ و ۱۵۳ قانون اساسی، قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴، قوانین برنامه ای شامل قانون برنامه دوم، سوم، چهارم، پنجم و ششم توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی کشور، قوانین بودجهای، قانون برگزاری مناقصات، قانون حمایت و تشویق سرمایه گذاری خارجی. همچنین قوانین خاص نیز عبارتند از قانون نفت مصوب سال ۱۳۶۶ قانون اجازه به شرکت ملی نفت ایران جهت اجرای طرح های اکتشاف، توسعه و بهره برداری از میداین نفت و گاز دریای خزر، قانون اصلاح قانون نفت مصوب سال ۱۳۹۰، قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ و قانون اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب ۱۳۹۵

میتواند به تسهیل روابط ایران و کشورهای عربی، به خصوص عربستان در اوپک بر سر قیمت نفت و میزان تولیدات هر کشور بینجامد، که تاکنون با چالش مواجه بود.

انتقال خطوط نفتی عراق به خاک ایران از عوامل تأثیر گذار در فرایند همگرایی روابط دو کشور است. انتقال خطوط لوله های نفتی عراق به داخل ایران باعث افزایش صادرات نفتی عراق به کشورهای آسیای میانه و همسایگان شرقی ایران و به ویژه کاهش هزینه صادرات نفتی عراق از طریق خلیج فارس به سایر نقاط جهان می شود. در راستای انتقال خطوط نفتی عراق به داخل ایران این دو کشور تاکنون درباره صادرات نفت عراق از طریق بصره و احداث خط لوله انتقال نفت عراق به خرمشهر و آبادان مذاکره کرده اند، درباره انتقال نفت از کرکوک نیز گفت و گوهایی انجام و مقرر شد برای احداث یک خط لوله از کرکوک به تنگه نفتی در ایران با هدف صادرات نفت عراق مشاوره بین المللی را به منظور تعیین توجیه اقتصادی و فنی این طرح به کار گیرند درخواست بغداد برای ایجاد خط لوله انتقال نفت عراق از بصره به آبادان و خارک در جنوب و جنوب غرب ایران و انتقال خط لوله نفت کرکوک به کرمانشاه در غرب ایران و تبریز شمال غرب (ایران و سپس به کشورهای خارجی مورد توافقات اولیه واقع شده است. (المانیاتور، ۱۳۹۵) از سوی دیگر، براساس گفته مقام اقلیم منطقه کردستان ایران و دولت منطقه کردستان در شمال عراق توافق نامه ای را امضا کردند که ایران سه تا چهار میلیون لیتر نفت خام فرآوری شده به ازای دریافت نفت کوره به کردستان عراق صادر میکند (دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۳)

میادین مشترک نفتی می تواند مبنای همکاری دو کشور باشد اما به همان میزان این عامل ظرفیت ایجاد تعارض و رقابت را دارد اختلافات در مورد میادین مشترک همواره زمینه ساز تنش و بعضاً درگیری نظامی بین همسایگان بوده است (شالباف و دیگران، ۱۳۹۴). آنچه تهدید جدی تری برای جمهوری اسلامی ایران به شمار می آید حوزه های نفتی مشترک با عراق است. در حالی که ایران از سه منطقه دهلران، پایدار غرب، و نفت شهر تولید اندکی دارد و از دو میدان بزرگ آزادگان و یادآوران بهره برداری چندانی انجام نمیشود بسیاری از شرکتهای بین المللی در حال استخراج از این منابع مشترک به سود عراق هستند. میدان یادآوران از این نظر برای ایران حائز اهمیت است که طرف عراقی با سرعت در حال توسعه بخش غربی این میدان با کمک شرکت های بزرگ و چندملیتی است تا برداشت از آن را آغاز کند و ایران برای جلوگیری از عقب ماندگی لازم است تلاش بیشتری انجام دهد. (مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۴). تولید عراق از این میدان از سال ۲۰۰۳ به میزان ۵۰ هزار بشکه در روز آغاز شد پس از عقد قرارداد با شرکتهای نفتی شل و پتروناس در سال ۲۰۰۹ میزان تولید از این میدان ۴۵ هزار بشکه در روز بود که در سال ۲۰۱۴ به ۲۱۰ هزار بشکه در روز افزایش یافت قرار است طی بازه زمانی بیست ساله تولید نهایی از این میدان تا ۸/۱ میلیون بشکه در روز برسد (Shell Oil and Gas, 2014).

تحلیل داده ها

در کشور ایران با توجه به قوانین و مقررات متفاوتی که در زمینه محیط زیست وجود دارد، می توان دریافت که موضوع حفاظت از محیط زیست برای قانونگذار از اهمیت ویژه ای برخوردار است که در بسیاری از قوانین عام و خاص به موضوع حفاظت از آن پرداخته است. از همه مهمتر می توان به اصل پنجاهم قانون اساسی اشاره کرد (مشهدی، ۱۳۹۳: ۱۱) که مطابق آن در جمهوری اسلامی حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات رو به رشدی داشته باشند وظیفه عمومی تلقی میگردد از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است».

ضوابط محیط زیست در قراردادهای نسل سوم بیع متقابل آخرین نمونه قراردادهای خدمات ایران که در اصطلاح به قراردادهای نسل سوم مشهور است، به قراردادهای توسعه و یا اکتشاف و توسعه همزمان گفته می شود که در آنها سقف هزینه های سرمایه ای بعد از انعقاد مناقصات توسط پیمانکار بسته میشود. به منظور بررسی چگونگی حفاظت از محیط زیست در

قراردادهای یاد شده نمونه ای از قرارداد بیع متقابل مورد بررسی قرار گرفته است که در سال ۲۰۰۷ میان شرکت ملی نفت ایران و شرکتی چینی منعقد شده است.

نخستین بند قرارداد پیش گفته که به محیط زیست اشاره دارد ماده یک است که در تعریف مفاهیم و عبارت خسارت محیط زیستی بیان میدارد «خسارت بر محیط زیست به معنای فرسایش خاک حذف پوشش گیاهی، تخریب حیات وحش و... است». تعریف خسارت محیط زیستی اقدام مناسبی در قراردادها بوده و باعث ایجاد درک طرفین از معنا و مفهوم محیط زیست انسانی اشاره نکرده است. تعریف موجود در این قرارداد، ناتمام بوده و مورد دیگری از این قرارداد که به موضوع محیط زیست پرداخته است، بند سوم ماده ۷ با عنوان «حقوق و تعهدات پیمانکار» است که یکی از تعهدات پیمانکار را این گونه بیان کرده است: «پیمانکار باید مسئولیت کامل کفایت، ثبات و امنیت تمام فعالیتها و روشهای لازم برای اجرای این قرارداد را برعهده بگیرد و اقدامات لازم را با ملاحظه ایمنی جانها، اموال، محصولات کشاورزی، شبلات، ناوبری حفاظت از محیط زیست پیشگیری، آلودگی و ایمنی و بهداشت پرسنل اتخاذ کند». در بند یاد شده، اصل حفاظت از محیط زیست و اصل پیشگیری که از اصول اساسی حفاظت محیط زیست است رعایت شده و پیمانکار متعهد است در اقدامات خود حفاظت از محیط زیست و نیز پیشگیری را رعایت کند.

ماده ۱۰ قرارداد، از جمله مواد دیگری است که به بحث حفاظت از محیط زیست می پردازد. این ماده با عنوان «چاهها و مطالعات موقعیت محل» است که در ادامه، مواردی از آنها را که مربوط به حفاظت از محیط زیست است، بیان میشود: طراحی چاه و انجام حفاری بایستی بر اساس رویه صحیح صنعت نفت باشد. پیمانکار جز در مواردی که خطر یا ریسک با خسارت اقتصادی عمده یا خطر قریب الوقوعی نسبت به جان مال یا محیط وجود داشته باشد موارد زیر را انجام نخواهد داد: مسدود یا رها نمودن چاه یا جدا کردن هر نوع لوله جداری ثابت از آن. چاه رها شده بایستی به صورت درستی مسدود گردد تا از آلودگی یا ورود و خروج آب از لایه مورد نفوذ جلوگیری شود. در مورد بند اول می توان گفت که این بند از جمله مواردی است که در قراردادهای قبل از انقلاب نیز پیش بینی شده بود عبارت رویه صحیح بین المللی صنعت نفت» به این مفهوم اشاره دارد که هر فرد متعارفی بر اساس این روش عمل میکند برابر بند دوم، هدف از مسدود کردن و ترک چاه، کاهش آثار زیان بار رهاسازی بر محیط زیست است. هرچند ذکر بند مربوط به رهاسازی، میدان از جمله گامهای مفید و مثبت در این نوع قرارداد است، اما استفاده از عبارات و قیود کلی جهت اقدامات مزبور مانند خطر، ریسک خسارت اقتصادی عمده یا خطر قریب الوقوعی نسبت به جان مال یا محیط است که در مرحله اجرا باعث اختلاف طرفین در تفسیر می گردد. طبق قرارداد های پیمانکاری نفتی که ایران با کشور چین بسته است و قراردادهای نسل سوم نامیده میشود، ایران به حفاظت از محیط زیست و کاهش آسیب های محیط زیستی در عملیات کشف و استخراج و انتقال در خاک خود اهمیت میدهد.

نتیجه گیری

از آنجاییکه تحریم ها باعث کاهش توانایی بین المللی ایران در امر استخراج و فروش نفت شد، قراردادهای انتقال و استخراجی که با کشور همسایه داشت، عملاً کنسل شد و دست ایران از این امر کوتاه گردید. نکته مثبت و حائز اهمیتی که میتوان به آن اشاره نمود فرصت های همکاری بین دو کشور بود که در سال های ۲۰۱۰ با توجه به آنکه عراق امکانات و تجربه کافی در امر استخراج و حفاری را نداشت، ایران این امکان داشت که استخراج را که امری پرخطرتر برای محیط زیست است را در خاک عراق و سپس به نفع خود در فروش، به خاک ایران انتقال دهد. این فضای سیاسی و اقتصادی در ظاهر به نفع ایران است ولی در باطن، انتقال نفت باعث فرسایش سریع خاک سطحی و غیر قابل کشت شدن زمین های مرتبط میشود. در حال حاضر چاه های حفاری که در خاک عراق هستند و شرکت های خارجی در حال استخراج به نفع عراق هستند، طبق قراردادهای طبیعت دوستانه فعالیت دارند. ولی منابع نفتی مشترک، محیط زیست نزدیک و هوا و سفره های زیر زمینی

آب مشترک هنوز بین دو کشور وجود دارند که عواقب سرعت حفاری و استخراج و انتقال نفت خاک عراق هنوز مشخص نیست و طبق قوانین بین المللی حق نظارتی از طرف ایران نخواهد داشت. لذا به نظر می رسد عواقب محیط زیستی فعالیت نفتی عراق به زودی تاثیرات خود را بر محیط زیست ایران نیز خواهد گذاشت.

منابع

- اسفندیاری خالدی، عباس، & جلالی، محمود. (۱۳۹۹). ملاحظات زیست محیطی در قراردادهای نفتی. مطالعات حقوق انرژی، ۲۴۶-۲۳۱، (۲)۶.
- امامی میبدی، علی و دیگران، ۱۴۰۰، بررسی مقایسه ای قراردادهای بینالمللی خدماتی و مشارکت در تولید در صنعت نفت ایران و عراق از منظر کارآیی اقتصادی قراردادها، فصلنامه پژوهشهای اقتصادی (رشد و توسعه پایدار) - سال بیست و یکم - شماره چهارم - زمستان ۱۴۰۰
- شالباغ محسن و دیگران (۱۳۹۴)، «سیاستگذاری اداره مخازن مشترک نفتی و گازی: مطالعه موردی میدین مشترک ایران و عراق»، فصلنامه علمی پژوهشی سیاستگذاری عمومی، دوره اول، ش ۴.
- مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۴)، «بررسی وضعیت صنعت نفت عراق و پتانسیلهای همکاری نفتی این کشور با ایران»، ش ۱۴۶۷۰.
- مشهدی، علی (۱۳۹۳). مجموعه قوانین و مقررات محیط زیست در صنعت نفت. تهران، انتشارات خرسندی.
- معصوم زادگان، سحر (۱۳۹۴). مقررات گذاری زیست محیطی صنایع بالادستی ایران در مقایسه با آمریکا. تهران، بینا.
- منصوریان، تالین (۱۳۹۳)، «بررسی تطبیقی قراردادهای خدماتی عراق و قراردادهای مشارکت در تولید منطقه کردستان»، ماهنامه علمی ترویجی اکتشاف و تولید نفت و گاز، ش ۱۱۴.
- Kohnhoshnejad, R. and Altamimi, M.H. 2018. The basis of environmental requirements in Iran's oil contracts, *Environmental Economics and Natural Resources Quarterly*, 3rd year, 4th issue, spring
- Nasari, E. and Zamani, S.Q., 2017. Expropriation of environmental ownership in foreign investment arbitration procedure, *Comparative Law Research*, Volume 22,
- Shiravi, A.H., 2011. *International Trade Law*, Mizan Publishing House, Tehran.
- Shell Starts Crude Oil Exports from Iraq Majnoon Field (2014), *Oil and Gas Journal*, April 7th.
- Snyder, Jack (2004), "One World Rival Theories", *Foreign Policy*.
- Seifi Ardabili, D. and Fethinejad, S., 2012. *Foreign Investment Laws*, Tehran, Jihad Academic.
- Vargiu, P., 2015. Book Review: *International Investment Law and the Environment*, McGill International Journal of Sustainable Development Law & Policy. Vol. 11 Issue 2.
- Wawryk, S.A., 2018. "International Environmental Standards in the Oil industry Improving the Operations of Transnational Oil Companies in Emerging economies", available at: www.pdfsemanticscholar.org/dbfe/6ae08fbfdb1c4020ba32280a5c5281401d6